

На основу члана 17. став 1. и члана 43. став 3. Закона о Влади („Службени гласник РС”, бр. 55/05, 71/05 – исправка, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12 – УС, 72/12, 7/14 – УС, 44/14 и 30/18 – др. закон), на предлог Министарства правде,

Влада доноси

ЗАКЉУЧАК

1. Усваја се Општи протокол о поступању и мултисекторској сарадњи у ситуацијама родно заснованог насиља према женама и насиља у породици, који је саставни део овог закључка.

2. Доношењем овог закључка престаје да важи Закључак Владе 05 Број: 56-8645/2011 од 24. новембра 2011. године.

3. Овај закључак објављује се на сајту Министарства правде и порталу е-Управа.

4. Овај закључак, ради реализације, доставити Министарству правде, Министарству унутрашњих послова, Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарству за бригу о породици и демографију и Министарству здравља.

05 Број: 56-2476/2024-1
У Београду, 29. марта 2024. године

В Л А Д А

Тачност преписа оверава
ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР

Новак Недић

ПРВИ ПОТПРЕДСЕДНИК ВЛАДЕ

Ивица Дачић, с.р.

4100324.018/8

ОПШТИ ПРОТОКОЛ О ПОСТУПАЊУ И МУЛТИСЕКТОРСКОЈ САРАДЊИ У СИТУАЦИЈАМА РОДНО ЗАСНОВАНОГ НАСИЉА ПРЕМА ЖЕНАМА И НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

1. УВОД

Сваки облик насиља којим се угрожавају или нарушавају физички, психички и морални интегритет личности представља кршење основних људских права – права на живот и безбедност, гарантованих Уставом Републике Србије и ратификованим међународним уговорима. Насиље према женама и насиље у породици спадају у ред најтежих облика криминалитета, јер утичу не само на живот оних који су му изложени, већ проузрокује трауму и губитак са последицама које се преносе на наредне генерације.

Борба против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици један је од приоритета Владе Републике Србије. Постоји јасна свест и друштвени консензус о потреби ефикасног сузбијања и борбе против насиља према женама и насиља у породици. Потврђујући своју одлучност у борби против насиља према женама, Република Србија је 31. октобра 2013. ратификовала Конвенцију Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (у даљем тексту: Истанбулска конвенција), чиме је она, у складу са Уставом Републике Србије, постала саставни део унутрашњег права и непосредно се примењује.

После ступања на снагу Истанбулске конвенције, интензивирани су напори надлежних органа и институција на усклађивању домаћег законодавства са овом конвенцијом, а нулта толеранција на насиље према женама и насиље у породици постала је базични принцип у креирању и спровођењу јавних политика и деловању институција система. Усвајањем Закона о спречавању насиља у породици из 2016. године успостављен је нови начин координације мултисекторске сарадње на плану спречавања насиља у породици и других дела родно заснованог насиља и пружања заштите и подршке жртвама. Законом о родној равноправности из 2021. године утврђен је општи оквир и успостављени стандарди деловања на спречавању, сузбијању и заштити од родно заснованог насиља према женама у приватној и јавној сфери.

Промене до којих је дошло у законодавству наметнуле су потребу за усвајањем новог Општег протокола о поступању и мултисекторској сарадњи у ситуацијама родно заснованог насиља према женама и насиља у породици (у даљем тексту: Општи протокол) јер је важећи Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима из 2011. године превазиђен, будући да је заснован на прописима који су били на снази у време његовог усвајања.

Нови Општи протокол ближе разрађује законске обавезе државних органа и установа у откривању и сузбијању родно заснованог насиља према женама и насиља у породици и пружању заштите и подршке жртвама овог насиља. Базиран је на моделу мултисекторске сарадње који је успостављен Законом о спречавању насиља у породици и усклађен са важећим прописима.

2. ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ОПШТЕГ ПРОТОКОЛА

Општи циљ Општег протокола је да осигура сваобухватно, координисано и родно осетљиво деловање надлежних органа, установа и организација у циљу ефикасног спречавања родно заснованог насиља према женама и насиља у породици, осигура безбедност и заштиту и пружи одговарајућу подршку жртвама ради њиховог оснаживања, опоравка и осамостаљивања.

Посебни циљеви Општег протокола су:

- унапређење деловања свих актера на спречавању, заштити и пружању подршке жртвама родно заснованог насиља према женама и насиља у породици;
- укључивање родне перспективе у све аспекте рада и родно одговоран приступ у предузимању свих мера и активности у домену спречавања, заштите и пружања подршке жртвама родно заснованог насиља према женама и насиља у породици у складу са међународним стандардом дужне пажње;
- смањење секундарне виктимизације жртава родно заснованог насиља према женама и насиља у породици;
- повећање степена информисаности стручњака укључених у систем заштите и пружања подршке жртвама родно заснованог насиља према женама и насиља у породици и шире јавности о начину поступања у случајевима насиља, односно постојања опасности од родно заснованог насиља према женама и насиља у породици;
- пружање доприноса остваривању циљева Стратегије за спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период 2021-2025. године.

3. ПРАВНИ ОКВИР

Правни оквир Општег протокола чине Устав републике Србије, ратификовани међународни уговори и закони којима је регулисано спречавање и заштита од родно заснованог насиља према женама и насиља у породици.

Устав Републике Србије („Службени гласник РС”, бр. 98/06 и 16/22) јемчи равноправност жена и мушкараца и обавезује државу да води политику једнаких могућности. Уставом је забрањена дискриминација по било ком основу у свим областима приватног и јавног живота. Гарантована су бројна људска права: право на једнаку законску заштиту, на правну помоћ, на рехабилитацију и накнаду штете настале незаконитим радом органа, на неповредивост физичког и психичког интегритета. Зајемчена је заштита деце од психичког, физичког, економског и сваког другог насиља и посебна заштита породице, мајки, самохраних родитеља и деце.

Међународни правни оквир Општег протокола чине општи универзални и регионални међународни уговори о људским правима, као што су Универзална декларација о људским правима (1948), Међународни пакт о грађанским и политичким правима (1966), Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима (1966) и Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (1950).

Важан сегмент међународног оквира чине посебни међународни уговори:

- Конвенција УН о елиминисању свих облика дискриминације жена (1979, CEDAW), потврђена Законом о ратификацији Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, број 11/81), која

утврђује обавезе на плану спречавања сваког вида дискриминације жена и гарантовања да жене равноправно са мушкарцима отварају и уживају људска права и основне слободе. Обавезе у домену заштите жена од насиља ближе су разрађене у Општој препоруци број 35. Комитета за елиминисање дискриминације жена о родно заснованом насиљу према женама (2017).

– Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (Истанбулска конвенција, 2012), потврђена Законом о потврђивању конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици („Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 12/13), која дефинише родно засновано насиље према женама и насиље у породици и утврђује стандарде координисаног деловања институција система на плану превенције овог насиља, кажњавања учинилаца и пружања заштите и подршке жртвама. Утврђена је обавеза држава чланица да усвоје делотворне, свеобухватне и координисане политике које обухватају све релевантне мере за спречавање и борбу против свих видова родно заснованог насиља, издвоје одговарајућа финансијска средства и људске ресурса за адекватно спровођење интегрисаних политика мера и превентивних програма, укључујући и програме за рад са извршиоцима насиља, да обезбеде специјализоване услуге подршке женама жртвама насиља и њиховој деци;

– Конвенција УН нација о правима детета, донета 1989. године, а потврђена Законом о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, број 15/90 и „Службени лист СРЈ - Међународни уговори”, бр. 4/96 и 2/97) и Конвенција Савета Европе о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања (2010), потврђена Законом о потврђивању конвенције Савета Европе о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања („Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 1/10);

– Конвенција УН о правима особа са инвалидитетом (2006), потврђена Законом о потврђивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом („Службени гласник РС - Међународни уговори”, бр. 42/09), која утврђује обавезу држава чланица да предузму мере у циљу пуног и равноправног уживања свих људских права и основних слобода од стране жена и девојчица са инвалидитетом.

Поред Устава Републике Србије, национални правни оквир Општег протокола чине антидискриминациони закони и то: Закон о забрани дискриминације („Службени гласник РС”, бр. 22/09 и 52/21), Закон о родној равноправности („Службени гласник РС број 52/21), Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом („Службени гласник РС”, бр. 33/06 и 13/16), као и закони којима је успостављен систем заштите и пружања подршке жртвама родно заснованог насиља према женама и насиља у породици.

Од непосредног су значаја: Породични закон („Службени гласник РС”, бр. 18/05, 72/11 – др. закон и 6/15, у даљем тексту: ПЗ) који регулише породичноправне мере заштите од насиља у породици, Кривични законик („Службени гласник РС”, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19, у даљем тексту: КЗ) којим су инкриминисани различити облици насиља у приватној и јавној сфери, укључујући и насиље у породици, Закон о спречавању насиља у породици („Службени гласник РС”, бр. 94/16, 10/23 – др. закон) који уређује поступање државних органа и установа у спречавању насиља у породици и пружању заштите и подршке жртвама кривичног дела насиља у породици и других кривичних дела, Закон о полицији („Службени гласник РС”, бр. 6/16, 24/18 и 87/18), којим су уређени унутрашњи и полицијски послови, као и организацију и

надлежност полиције, Закон о социјалној заштити („Службени гласник РС”, бр. 24/11 и 117/22 – УС) којим је успостављен систем социјалне заштите и Закон о бесплатној правној помоћи („Службени гласник РС”, број 87/18) којим су регулисани услови за пружање бесплатне правне помоћи и подршке.

Релевантни су и бројни други закони, као што су: Законик о кривичном поступку („Службени гласник РС”, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 – УС и 62/21 – УС), Закон о прекршајима („Службени гласник РС”, бр. 65/13, 13/16, 98/16 – УС, 91/19, 91/19 – др. закон и 112/22 – УС), Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица („Службени гласник РС”, број 85/05), Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку („Службени гласник РС”, број 85/05), Закон о извршењу кривичних санкција („Службени гласник РС”, бр. 55/14 и 35/19), Закон о оружју и муницији („Службени гласник РС”, бр. 20/15, 10/19, 20/20 и 14/22) и Закон о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити („Службени гласник РС”, број 126/21).

4. ЗНАЧЕЊЕ ПОЈМОВА

Спречавање и заштита од родно заснованог насиља према женама и насиља у породици захтева мултидисциплинарни и мултисекторски приступ. Од кључног је значаја да сви органи, установе и организације које спроводе активности на плану спречавања овог вида насиља и пружања заштите и подршке жртвама имају заједничко разумевање и јединствен став у односу на појаву родно заснованог насиља према женама и насиља у породици, његових узрока, последица и динамике, посебно утицај механизма моћи и контроле, који је последица полних, односно родних неравноправности. Зато је сагласност у погледу коришћења и значење појмова који се односе на насиље према женама и насиље у породици предуслов за успешну превенцију и заштиту од ових облика насиља.

Насиље према женама означава кршење људских права и облик дискриминације жена и обухвата сва дела родно заснованог насиља према женама која доводе или могу да доведу до: физичке, сексуалне, психичке, односно, финансијске повреде или патње за жене, обухватајући и претње таквим делима, принуду или произвољно лишавање слободе, било у јавности било у приватном животу (члан 3. тачка а) Истанбулске конвенције).

Родно засновано насиље према женама представља насиље уперено против жене зато што је жена, односно насиље које несразмерно погађа жене. Насиље према женама дубоко је укорено у друштвеним и културним структурама, нормама и вредностима које владају у друштву, а одржава се културом порицања и ћутања (члан 3. став 1. тачка д) Истанбулске конвенције).

У Закону о родној равноправности насиље према женама дефинисано је на идентичан начин на који је ова појава дефинисана у Истанбулској конвенцији. Према законској дефиницији, насиље према женама означава кршење људских права и облик дискриминације према женама и сва дела родно заснованог насиља која доводе или могу да доведу до: физичке, сексуалне, психичке, односно, финансијске повреде или патње за жене, обухватајући и претње таквим делима, принуду или произвољно лишавање слободе, било у јавности било у приватном животу (члан 6. став 1. тачка 11) Закона о родној равноправности).

Кривични законик прописује бројна кривична дела којима се штити телесни, психички или сексуални интегритет, а од значаја су за сузбијање и спречавање родно

заснованог насиља према женама и насиља у породици, као што су: убиство (члан 113. КЗ), тешко убиство (члан 114. КЗ), тешка телесна повреда (члан 121. КЗ), сакаћење женског полног органа (члан 121а КЗ), лака телесна повреда (члан 122. КЗ), прогањање (члан 138а КЗ) силовање (члан 178. КЗ), обљуба над немоћним лицем (члан 179. КЗ), обљуба злоупотребом положаја (члан 181. КЗ), недозвољене полне радње (члан 182. КЗ), полно узнемиравање (члан 182а КЗ), подвођење и омогућавање вршења полног односа (члан 183. КЗ), принудно закључење брака (187а КЗ), насиље у породици (члан 194. КЗ), недавање издржавања (члан 195. КЗ), кршење породичних обавеза (члан 196. КЗ), родоскврнуће (члан 197. КЗ) и трговина људима (члан 388. КЗ).

Насиље у породици представља свако дело физичког, сексуалног, психичког, односно економског насиља до којег долази у оквиру породице или домаћинства, односно између бивших или садашњих супружника или партнера, независно од тога да ли починилац дели или је делио исто боравиште са жртвом (члан 3. тач. б) Истанбулске конвенције). Жртве и учиниоци насиља у породици могу бити лица оба пола. Специфична карактеристика насиља у породици у односу на насиље учињено ван породице огледа се у томе што оно увек, без обзира на његов облик и начин вршења, представља злоупотребу моћи и начин контроле чланова породице који имају мање моћи или располажу мањим ресурсима. У већини друштава, нарочито у патријархалним заједницама, мушкарци имају већу не само физичку, већ и економску и друштвену моћ.

Насиље у породици обухвата две врсте насиља: интимно-партнерско насиље између садашњих или бивших супружника или партнера и међугенерациско насиље, које се обично дешава између родитеља и деце.

Интимно-партнерско насиље у породици укључује насиље према садашњим или бившим супружницима, односно партнерима. Ово насиље се догађа током трајања брачног, односно партнерског односа, али се често наставља и након његовог окончања, тако да постоји и када жртва и учинилац немају заједничко место становања. Интимно-партнерско насиље несразмерно погађа жене и зато је изразито родно засновано.

Међугенерациско насиље у породици укључује физичко, сексуално, психичко и економско насиље које лице врши према свом детету или родитељу, као и свако насиље између чланова породице различитих генерација. Насиље постоји независно од тога да ли жртва и учинилац имају заједничко место становања. (Експланаторни извештај Истанбулске конвенције, члан 41).

У домаћим прописима насиље у породици дефинисано је тако да обухвата и интимно-партнерско насиље и међугенерациско насиље.

Према Закону о родној равноправности, насиље у породици означава свако дело физичког, сексуалног, психичког, односно економског насиља до којег долази у оквиру породице или домаћинства, односно између бивших или садашњих супружника или партнера, независно од тога да ли извршилац дели или је делио исто боравиште са жртвом (члан 6. став 1. тачка 12) Закона о родној равноправности).

У Породичном закону, насиље у породици дефинисано је као понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице. Чланови породице у смислу Породичног закона су: супружници или бивши супружници, деца, родитељи и остали крвни сродници, те лица у тазбинском или адоптивном сродству, односно лица која везује хранитељство; лица која живе или су живела у истом породичном домаћинству; ванбрачни партнери или бивши ванбрачни партнери; лица која су међусобно била или су још увек у емотивној или сексуалној вези, односно која

имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству (члан 197. ПЗ).

У Кривичном закону, кривично дело насиља у породици прописано је као примена насиља, претња да ће напасти на живот или тело, дрско или безобзирно понашање којим се угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице. Поред основног облика насиља у породици, предвиђена су још четири квалификована облика (члан 194. КЗ). Појам „члан породице” одређен је нешто другачије него у Породичном закону, те се чланом породице сматрају супружници, њихова деца, преци супружника у правој линији крвног сродства, ванбрачни партнери и њихова деца, усвојилац и усвојеник, хранилац и храњеник. Члановима породице сматрају се и браћа и сестре, њихови супружници и деца, бивши супружници и њихова деца и родитељи бивших супружника, ако живе у заједничком домаћинству, као и лица која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству (члан 112. став 28. КЗ).

У Закону о спречавању насиља у породици, насиље у породици дефинисано је као акт физичког, сексуалног, психичког или економског насиља учиниоца према лицу са којим се учинилац налази у садашњем или ранијем брачном или ванбрачном или партнерском односу или према лицу са којим је крвни сродник у правој линији, а у побочној линији до другог степена или са којим је сродник по тазбини до другог степена или коме је усвојитељ, усвојеник, храњеник или хранитељ или према другом лицу са којим живи или је живео у заједничком домаћинству (члан 3. став 3. Закона о спречавању насиља у породици).

Насиље према деци је сваки облик физичког или менталног насиља, повређивања или злостављања, запостављања или немарног поступања, малтретирања или експлоатације, укључујући и сексуално злостављање. Процес заштите деце од насиља утврђен је Општим протоколом за заштиту деце од насиља, који је Влада Републике Србије усвојила 10. фебруара 2022. године.

Дете је лице које није навршило 18 година живота.

Мере заштите су мере које се предузимају у циљу спречавања насиља, осигурања безбедности жртве и спречавања поновне и секундарне виктимизације.

Мере подршке су здравствене, психосоцијалне и друге опште и специјализоване услуге чије се пружање обезбеђује жртви у циљу њеног опоравка, оснаживања и осамостаљивања. Мере подршке укључују и услуге које се пружају деци жртава насиља у циљу њиховог опоравка и оснаживања, посебно деци која су присуствовала насиљу према женама и насиљу у породици. У планирању мера заштите и подршке неопходно је узети у обзир преовлађујуће неравноправности између жена и мушкараца, постојеће стереотипе, родне улоге и дискриминацију жена, како би се пружила делотворна заштита од насиља.

Могући учинилац насиља је лице које је спремно да у времену које непосредно предстоји по први пут изврши или понови насиље.

Непосредна опасност од насиља је ситуација у којој је извршење насиља извесно или је већ извршено и вероватно је да ће се поновити у времену које непосредно предстоји.

Програми за лица која су извршила насиље су програми стручног рада са лицима која су извршила насиље у циљу усвајања модела ненасилног понашања, препознавања одговорности за извршено насиље и превазилажења родно стереотипних уверења кроз укључивање у програм рада са овим лицима или директан индивидуални рад.

Род означава друштвено одређене улоге, могућности, понашања, активности и атрибуте, које одређено друштво сматра прикладним за жене и мушкарце укључујући и

међусобне односе мушкараца и жена и улоге у тим односима које су друштвено одређене у зависности од пола. Истраживања показују да стереотипне родне улоге репродукују нежељене и штетне праксе и доприносе прихватљивости насиља над женама. Превазилажење таквих родних улога захтева искорењивање предрасуда, обичаја, традиције и друге праксе које се заснивају на идеји о инфериорности жена или о стереотипним родним улогама, што је од кључне важности за субијање родно заснованог насиља према женама.

Родно заснована убиства жена су убиства жена од стране мушкарца због њихове припадности женском полу, која обухватају мизогино и сексистичко убијање жена мотивисано мржњом према женама, презиром, задовољством, као и осећањем супериорности и власништва и надмоћи над женом. Структурални узроци родно заснованих убистава жена, за које се у међународним документима користи израз „фемцид”, налазе се у култури којом доминира дискриминација жена и патријархална матрица моћи и доминације мушкараца над женама. Због тога се фемцид разликује од других облика убистава, а његово спречавање захтева специфичне стратегије и мере, које узимају у обзир родну заснованост фемцида. У кривичном законодавству Србије родно засновано убиство жене (фемцид) није инкриминисано као посебно кривично дело, али представља посебну околност за одмеравање казне за кривично дело учињено из мржње коју суд цени као отежавајућу околност, у складу са одредбом члана 54а КЗ.

Жртва родно заснованог насиља према женама је свака пунолетна жена која је изложена родно засниваном насиљу. Чланом 3. тачка ф) Истанбулске конвенције предвиђено је да је жртва родно заснованог насиља према женама и девојчица млађа од 18 година.

Жртва насиља у породици је пунолето и малолетно лице, без обзира на пол, које је изложено насиљу у породици.

5. ОБЛАСТ ПРИМЕНЕ

Општи протокол примењује се у циљу правилног спровођења Закона о спречавању насиља у породици, као и свих других релевантних закона који се примењују када дође до пријављивања било ког облика психичког, физичког, сексуалног или економског родно заснованог насиља према женама извршеног у приватном или јавном простору и насиља у породици, као и у случајевима пријављивања опасности од извршења овог насиља.

Интервенције и мере органа, установа и организација утврђене Општим протоколом предузимају се у случајевима извршења или постојања непосредне опасности од извршења:

– било ког облика физичког, сексуалног, психичког или економског насиља према лицу од стране члана његове породице, независно од пола жртве и учиниоца и без обзира на могућу правну квалификацију дела (интимно-партнерско насиље и међугенерациско насиље);

– било ког облика родно заснованог физичког, сексуалног, психичког или економског насиља према жени од стране мушкарца са којим жена није у интимном партнерском или породичном односу, без обзира на могућу правну квалификацију дела и место извршења дела (насиље према женама у заједници);

У погледу насиља које се непосредно врши према деци, од стране одраслих и деце, у породици, примењује се и Општи протокол за заштиту деце од насиља;

У случајевима насиља у породици које се врши према одраслим члановима породице, деца су индиректне жртве насиља јер их насиље трауматизује, било да директно

посматрају чин насиља или да чују звуке, ударце, крике из непосредне близине, када знају да се насиље дешава или се може десити, односно, када накнадно виде последице насиља. Зато је неопходно да се приликом предузимања мера заштите и подршке у случајевима насиља у породици узму у обзир права и потребе детета, у складу са најбољим интересом детета и обезбеде услуге подршке за опоравак детета. У таквим случајевима потребно је применити и Општи протокол за заштиту деце од насиља, као и посебне протоколе у одређеним областима.

6. ПОЛАЗИШТА И ПРИНЦИПИ

Поступци и интервенције свих органа, установа и организација које учествују у спречавању и пружању заштите и подршке жртвама свих облика насиља обухваћеним Општим протоколом засновани су на следећим заједничким полазиштима и принципима:

1) фундаментално је право свакога на живот без насиља у приватној и јавној сфери живота;

2) нулта толеранција на насиље према женама и насиље у породици;

3) насиље према женама и насиље у породици представљају модел понашања којим учинилац остварује контролу и испољава своју моћ над жртвом;

4) све интервенције и мере надлежних органа и установа засноване су на разумевању родних димензија насиља према женама и насиља у породици и усмерене су на заштиту људских права и безбедности жртве;

5) све интервенције и мере засноване су на разумевању да укрштање различитих одредница идентитета (пол, инвалидитет, сексуална оријентација, етичка припадност и др.) имају додатни негативни утицај на жртве насиља из маргинализованих и осетљивих друштвених група;

6) поступање надлежних органа, установа и организација засновано је на интегрисаном приступу, који узима у обзир неједнакост моћи између жртве и учиниоца, однос између жртава, учинилаца, деце и ширег друштвеног окружења;

7) за насилно понашање одговоран је искључиво учинилац;

8) осигурање безбедности жртве насиља приоритет је у поступању;

9) степен хитности у поступању зависи од степена ризика од насиља и угрожености жртве;

10) жртва насиља у средишту је свих поступака, мера и активности;

11) свака жртва насиља третирана је са поштовањем, уз пуно уважавање њених људских права, достојанства и приоритета;

12) осигурање безбедности и најбољих интереса деце жртава насиља, што се остварује кроз пружање услуга подршке ради опоравка детета и останка детета у породичном дому са ненасилним родитељем кад год је то могуће;

13) женама жртвама насиља обезбеђује се подршка усмерена на њихов опоравак, оснаживање и економску независност, прилагођена њиховим индивидуалним потребама;

14) мултидисциплинарна и мултисекторска сарадња предуслови су за делотворно спречавање и пружање ефикасне заштите и подршке жртвама насиља;

15) проблемима и потребама жртве приступа се холистички, што подразумева примену принципа интегративног социјалног рада, у чијој су основи координација, сарадња, партнерство и планирање услуга;

16) надлежни органи и установе сарађују са невладиним организацијама специјализованим за рад са жртвама насиља према женама и насиља у породици, уважавајући њихово знање и искуство у пружању услуга подршке, укључујући услуге С.О.С телефона, информисања, смештаја, краткорочне и дугорочне психолошке подршке, правне подршке, запошљавања и др.;

17) сви запослени у надлежним органима, установама и организацијама имају висок ниво знања и вештина неопходних за разумевање родних димензија насиља према женама и насиља у породици;

18) сви подаци о личности жртава поверљиви су и могу се прикупљати и обрађивати у складу са прописима о заштити података о личности.

За ефикасну примену мултидисциплинарног и мултисекторског приступа у заштити жртава насиља неопходно је:

- обезбедити да сви учесници имају јасну представу о заједничком циљу у процесу заштите жртава, да улоге сваког сектора буду јасно дефинисане и да учесници познају улоге свог и других сектора и своје професионалне обавезе у односу на те улоге (правила, ограничења, начине деловања);

- успоставити адекватан систем размене информација и консултација унутар и између сектора, које прати одговарајућа документација и пружање повратних информација;

- да поступање свих професионалаца буде лишено било каквих родних и других пристрасности, претпоставки и родних и других стереотипа о женама жртвама насиља, заснованих на патријархалним социјалним и културним обрасцима.

7. ПОСТУПАК ЗАШТИТЕ И ПРУЖАЊА ПОДРШКЕ ЖРТАВАМА НАСИЉА

7.1. Учесници у поступку пружања заштите и подршке

Учесници у поступку пружања заштите и подршке жртвама насиља према женама и насиља у породици у смислу Општег протокола су органи, установе и организације које су у оквиру својих законом утврђених надлежности дужни да предузимају радње усмерене на препознавање и спречавање насиља, осигурање безбедности и пружање подршке жртвама насиља, као и санкционисању учинилаца овог насиља.

У складу са законским прописима, обавезу поступања у случајевима насиља у породици имају:

- јавно тужилаштво;
- полиција;
- центри за социјални рад;
- установе социјалне заштите за смештај корисника и други пружаоци социјалних услуга у систему социјалне заштите;

- здравствене установе;
- образовне установе;
- судови опште надлежности и прекршајни судови;
- лица одређена за везу у полицијској управи, основном и вишем јавном тужилаштву, основном и вишем суду и центру за социјални рад.

Организовани облик мултидисциплинарног и мултисекторског деловања полиције, јавног тужилаштва и центра за социјални рад на плану обезбеђивања заштите и пружања подршке жртвама, остварује се радом група за координацију и сарадњу при

основним јавним тужилаштвима, у чији се рад укључују и друге установе и организације. Групом председава јавни тужилац основног јавног тужилаштва, а ако је за гођење учинилаца надлежно више јавно тужилаштво, у раду групе учествује и њоме председава јавни тужилац вишег јавног тужилаштва.

Овлашћења и дужности јавног тужилаштва, полиције и центара за социјални рад, као и начин њихове сарадње ближе се уређују Правилником о сарадњи, који споразумно доносе министар надлежан за послове правосуђа, министар надлежан за унутрашње послове и министар надлежан за послове породичне заштите.

Свака група за координацију и сарадњу доноси свој пословник о раду, којим се ближе уређује начин рада и одлучивања који подразумева заказивање и припрему састанака, ток састанка, начин одлучивања, усвајања индивидуалних планова заштите и подршке, садржај и начин вођења записника, вођење евиденције и базе података и друга питања од значаја за рад групе.

Важан ресурс у систему заштите од родно заснованог насиља према женама и насиља у породици су лица одређена за везу, чији је задатак да свакодневно размењују обавештења и податке битне за спречавање насиља у породици, откривање, гођење и суђење за кривична дела и пружање заштите и подршке жртвама. Начин размењивања обавештења и података између лица одређених за везу споразумно прописују министар надлежан за унутрашње послове, министар надлежан за послове правосуђа и министар надлежан за послове породичне заштите.

7.2. Препознавање насиља

Насиље према женама и насиље у породици имају различите облике и врше се на различите начине, уз употребу различитих средстава извршења. Препознавање различитих облика насиља од кључне је важности за пријављивање и откривање насиља, као и за пружање адекватне заштите и подршке жртвама насиља. Зато је неопходно имати у виду карактеристична обележја појединих врста родно заснованог насиља према женама и насиља у породици.

Физичко насиље је примена физичке силе којом се жртви наноси или покушава да нанесе телесна повреда, чиме се непосредно повређује, односно угрожава њен телесни интегритет. Ова врста насиља обухвата широк дијапазон радњи извршења, као што су батинање, ударање песницама, чупање косе, повреде оштрим и тупим предметима, шутирање ногама, дављење, бацање на зид или под, наношење опекотина, савијање и ломљење руку, носа, вилице, ударање каишем и другим предметима, повређивање тела ножем, оружјем или оруђем итд. Применом физичког насиља жртви се наноси лака или тешка телесна повреда, чиме се нарушава њено физичко, односно психичко здравље или живот. Видљиви знаци физичког насиља су повреде на лицу и другим деловима тела, хематоми и огреботине по телу, ишчашења, напрснућа, прелом костију, опекотине различитог степена, посекотине, крварења, видљиви трагови гушења на врату, избијени зуби, повреда бубне опне, повреде у гениталном подручју и слично. Неки видови физичког насиља, међутим, не остављају видљиве повреде.

Сексуално насиље су сви облици сексуалних радњи које се врше према другом лицу без његовог слободно датог пристанка. Слободан пристанак постоји искључиво ако је добровољан и настао као исход слободне воље лица.

Психичко насиље је дрско, безобзирно или злонамерно понашање којим се повређује психички интегритет, душевно здравље и спокојство жртве насиља. Обухвата широк дијапазон понашања према жртви насиља која се манифестују као:

– **застрашивање** – претње, испољавање беса и љутње, претња употребом оружја, убијање кућних љубимаца, претња да ће се повредити деца и сл.;

– **прогањање** – у току одређеног временског периода упорно остваривање комуникације противно вољи жртве путем телефонских позива, мејлова, СМС порука, физичко приближавање, чекање на одређеној локацији, праћење или гледање из даљине, претње нападом на живот, тело или слободу жртве или њој блиског лица и сл.;

– **полно узнемиравање** – вербално, невербално или физичко понашање које има за циљ или представља повреду достојанства лица у сфери полног живота, а које изазива страх или ствара непријатељско, понижавајуће или увредљиво окружење;

– **емоционално уцењивање** – изјаве које изазивају страх или кривицу, несигурност или конфузију код жртве да би се одржала моћ и контрола над жртвом;

– **посесивно понашање** – опхођење према жртви као према сопственом власништву, изражавање љубоморе, спречавање жртве да напусти насилника путем застрашивања и претњи;

– **вербално злостављање** – вређање жртве, називање погрдним именима; викање; псовање; понижавајуће примедбе и покрети тела, претње самоубиством, претње да ће се одвести деца, проглашавање жртве психички болесном или нестабилном и сл.;

– **изолација** – онемогућавање или спречавање партнера да се виђа са пријатељима или рођацима; праћење телефонских позива, прислушкивање телефонских разговора, забрана одласка на одређена места и сл.;

– **испољавање насилничког ауторитета** – издавање налога жртви у погледу онога што она треба да ради и како треба да се понаша, као и самостално доношење свих важних одлука у породици и сл.;

– **друге радње и понашања** којима се повређује психички интегритет, душевно здравље и спокојство жртве насиља.

Економско насиље је облик психичког насиља који подразумева финансијску злоупотребу усмерену на контролу и ускраћивање могућности жртве да стекне, користи и сачува финансијска средства. Економско насиље манифестује се као економска контрола и економска експлоатација. Економска контрола остварује се контролисањем трошења новца који жртва зарађује или прима по другом основу, забраном запошљавања, образовања и стручног усавршавања, ометањем жртве у испуњавању радних обавеза, одузимањем средстава за рад, ускраћивањем права жртви да располаже сопственим приходима и имовином, наметањем обавезе подношења детаљних извештаја о трошењу новца и др. Економска експлоатација може да се врши одузимањем новца и вредних ствари од жртве, куповином непокретности на лично име средствима из заједничке имовине, сакривањем сопствених прихода, трошењем новца жртве или заједничког новца за задовољење сопствених потреба учиниоца, неиспуњавањем законске обавезе издржавања и друго. Економско насиље је један од најмоћнијих метода којим се жене приморавају да остану у насилној вези, а финансијска несигурност један од главних разлога због који се жене враћају учиниоцу насиља.

Треба имати у виду да поред наведених манифестација насиља према женама постоје и извесне специфичности насиља према женама из појединих мањинских и осетљивих група. Поједине жене са инвалидитетом суочавају се са насиљем које врше њихови лични

асистенти и неговатељи, а неке жене на институционалном смештају изложене су принудном абортусу, стерилизацији, узимању контрацептивних средстава без пристанка и друго. Ромкиње су додатно изложене ризику од насиља због дубоких родних неједнакости у ромској заједници и бројних неповољних социо-економских фактора, а ромске девојчице су чешће него девојчице из већинске популације принуђене на заснивање ванбрачне заједнице и слично. Жене на селу и старије жене ретко пријављују насиље због стида, страха, али и недовољне информисаности о механизмима заштите и чешће него друге жене поричу његово извршење. Жене мигранткиње изложене су насиљу које врше њихови партнери и чланови породице, други мушкарци из мигрантске популације, кријумчари и трговци људима и други. Због непознавања језика и друштвене изолованости, оне се суочавају са баријерама у пријављивању насиља и приступу услугама. Жене другачије сексуалне оријентације, посебно младе жене, у повећаном су ризику од насиља како у оквиру породице, тако и у јавном простору, од стране вршњачке групе.

7.3. Пријављивање и откривање насиља

Извршено насиље или непосредну опасност од насиља могу да пријаве саме жртве насиља полицији, јавном тужиоцу, центру за социјални рад или здравственој установи, лично, у службеним просторијама, телефоном, писмено, путем поште, као и путем мејла. Насиље које укључује децу може се пријавити и онлајн, преко платформе „Чувам те”.

Свако лице које има сазнање о било ком облику насиља према женама извршеном у јавном или приватном простору или о насиљу у породици или о непосредној опасности од овог насиља дужно је да о томе без одлагања обавести полицију или јавног тужиоца подношењем пријаве.

Дужност да без одлагања пријаве свако сазнање о насиљу у породици и родно заснованом насиљу према женама у приватној и јавној сфери или о постојању непосредне опасности од овог насиља имају државни и други органи јавне власти, социјалне, здравствене и образовне установе, послодавци и удружења. За пријављивање насиља није потребна претходна сагласност жртве, а за непријављивање насиља прописана је прекршајна казна за одговорно лице у државном или другом органу, организацији и установи.

Пријава се подноси полицији или јавном тужилаштву на подручју где жртва има пребивалиште, односно боравиште, у облику писаног обавештења или путем телефона, у случају сазнања о извршеном насиљу, односно о постојању непосредне опасности од насиља. Приликом пријављивања насиља телефоном, односно подношења писане пријаве без претходне сагласности жртве, односно законског заступника малолетне жртве, треба пружити информације о разлозима због којих жртва не жели да пријави насиље.

Ако је пријава поднета јавном тужилаштву или некој установи или организацији, они су дужни да пријаву одмах проследи надлежној полицијској управи. Полицијски службеник у полицијској управи коме је пријава прослеђена о томе обавештава полицијског службеника који у полицијској управи врши функцију надлежног полицијског службеника специјализованог за спречавање насиља и пружање заштите жртвама насиља (у даљем тексту: надлежни полицијски службеник).

7.4. Спречавање насиља интервенцијом полиције на месту догађаја

Примарни задатак у случајевима насиља јесте његово хитно спречавање, које се остварује интервенцијом полиције на месту догађаја ради успостављање контроле над учиниоцем насиља и других лица која су затечена на месту догађаја.

Општа правила о начину поступања полиције која интервенише на месту догађаја садржана су у Закону о полицији и Правилнику о полицијским овлашћењима („Службени гласник РС”, бр. 41/19 и 93/22). Да би интервенција полиције била прилагођена специфичностима дела насиља према женама и насиља у породици, потребно је посебним протоколом о поступању полиције у случајевима насиља према женама и насиља у породици утврдити смернице за поступање полицијских службеника на месту догађаја.

Смерницама треба ближе уредити приближавање и долазак на место догађаја, начин опхођења и подржавајућег разговора са жртвом насиља, начин разговора са могућим учиниоцем и сведоцима, пружање прве помоћи повређеној жртви, односно организовањем пружања хитне медицинске помоћи и прегледа жртве сексуалног насиља, индикаторе за препознавање ситуација у којима је потребно сместити могућег учиниоца у психијатријску установу, начин прикупљања информација, прикупљање и чување материјалних доказа, укључујући и доказе о повредама жртве, оружју којим је напад учињен, начин информисања жртве о даљем поступању и доступним услугама у заједници, начин поступања у случајевима када су на месту догађаја присутна деца и др.

Посебно су значајне инструкције у погледу начина успостављања контроле над ситуацијом, услова под којима полицијски службеници напуштају место догађаја, укључујући и инструкције о начину поступања у ситуацијама када жртва напушта породични дом.

Смерницама такође треба утврдити индикаторе за препознавање ситуација у којим је потребно применити мере довођења и задржавања могућег учиниоца, посебно имајући у виду да хитне мере заштите надлежни полицијски службеник изриче могућем учиниоцу који је присутан у просторијама полиције.

7.5. Процена и управљање ризиком од насиља

Осигурање безбедности жртве је примарни задатак свих органа и установа у току читавог процеса пружања заштите и подршке жртвама насиља, од прве интервенције на месту догађаја до отклањања ризика по безбедност жртве. Зато је од кључне важности процена ризика од насиља, како би се утврдило да ли постоји непосредна опасност од насиља.

Процес идентификације фактора ризика и процене ризика је динамичан. Будући да се догађаји и околности могу изменити, процена ризика, као и мере за осигурање безбедности жртве подложни су преиспитивању.

Иницијалну процену ризика врши надлежни полицијски службеник, а ова процена ризика предмет је вредновања односно преиспитивња од стране јавног тужиоца, приликом доношења одлуке о тражењу продужења хитних мера, суда, приликом доношења одлуке о продужењу хитних мера и групе за координацију и сарадњу, приликом разматрања случаја и израде индивидуалног плана заштите и подршке.

Одмах по сазнању да је извршено насиље, односно да постоји опасност од насиља према жени или насиља у породици, полицијски службеник о томе обавештава надлежног полицијског службеника.

Ако је могући учинилац насиља доступан, полицијски службеник је овлашћен да га, сам или на захтев надлежног полицијског службеника, доведе у просторије полицијске управе, ако је то потребно ради спречавања извршења дела и вођења поступка.

На основу увида стечених опсервацијом полицијских службеника, прикупљених обавештења и изјашњења могућег учиниоца, надлежни полицијски службеник процењује опасност ситуације, идентификује могуће посебно опасно понашање учиниоца, процењује дисбаланс моћи између жртве и учиниоца и врши иницијалну процену ризика непосредне опасности од насиља односно понављања насиља (у даљем тексту: процена ризика), повезујући је са проценом будућег понашања учиниоца.

Процена ризика мора да се обави у што краћем року, а најкасније у року од осам часова након довођења могућег учиниоца у полицијску станицу. Ако могући учинилац није доведен у полицијску станицу зато што није затечен на лицу места или полицијски службеник процени да није потребно његово довођење у полицијску станицу, процена ризика почиње одмах након што надлежни полицијски службеник добије обавештење о насиљу у породици или непосредној опасности од њега, без обзира на који је начин за то сазнао.

У случајевима кад је полиција надлежном јавном тужиоцу пријавила извршење насиља према женама или насиља у породици ради изјашњења да ли пријављено дело представља кривично дело и о начину даљег поступања, јавни тужилац врши процену ризика на основу обавештења којима располаже и пре него што надлежни полицијски службеник изврши иницијалну процену ризика непосредне опасности од насиља.

Да би се искључила могућност да процена ризика буде паушална и заснована на личним уверењима, што доводи и до различитог поступања у истим или сличним ситуацијама, препоручљиво је да би процена ризика требало да буде заснована на структурираној професионалној процени путем упитника, за чију су примену професионалци обучени. То се може спровести доношењем интерног акта од стране надлежног министарства који садржи образац упитника и који примењују надлежне јединице Министарства унутрашњих послова.

Насиље према женама и насиље у породици условљено је различитим факторима, који утичу на ниво ризика од вршења, односно понављања насиља. Зато оптимални модел упитника треба да садржи групе питања која пружају могућност да се идентификују фактори који се тичу:

– тренутне ситуације (нанесене повреде, страх жртве, конфликти у погледу вршења родитељског права, трудноћа жртве, финансијска зависност жртве од могућег учиниоца, изражена намера жртве да се разведе, напусти, односно раскине везу са партнером, постојање нове сексуалне или емоционалне везе жртве или могућег учиниоца са другим лицем и сл.);

– односа могућег учиниоца према деци и другим члановима породице (да ли у породици постоје деца, да ли су изложена насиљу, какав је однос могућег учиниоца према деци и члановима породице који су финансијски зависни од њега и сл.);

– историје насиља (циклуси и учесталост насиља, ескалација насиља, љубоморни испади, присиљавање жртве на сексуалне односе, ухођење, праћење, претње убиством, изолација жртве, инвалидитет жртве, поседовање, односно доступност оружја и друго);

– личности могућег учиниоца (склоност алкохолу, злоупотреба дрога, проблеми менталног здравља, финансијски проблеми, криминална прошлост, изложеност насиљу у примарној породици, жеља за осветом, ранија осуда за насиље, кршење заштитних мера, карактеристике личности и сл.).

Питања треба да омогуће идентификацију и процену специфичних фактора ризика од извршења појединих облика родно заснованог насиља према женама, као што су убиство, силовање, прогањање, полно узнемиравање и др. Зато приликом процене ризика од њиховог извршења, поред стандардних питања, потребно је поставити додатна питања која омогућавају да се ризик правилно процени, како у случајевима партнерског насиља, тако и у случајевима родно заснованог насиља према женама извршеним од стране лица са којим жена није у интимном партнерском односу.

У случају процењивања ризика од родно заснованог убиства жене, питања треба усмерити на откривање сексистичких и мизогених ставова могућег учиниоца према женама, његових уверења заснованих на идеји о супериорности мушкараца, односно инфериорности жена, однос могућег учиниоца према женама које одступају од патријархалних идеала покорне и верне жене, доживљај жене као објекта у власништву мушкаца и слично.

У процени ризика од родно заснованог насиља треба имати у виду фаторе ризика у заједници и друштву – висок степен толеранције и слабу осуду родно заснованог насиља, широку прихваћеност традиционалних родних улога, раширеност модела насилног решавања конфликта, недовољну информисаност, окривљавање жртве за преживљено насиље и остале факторе ризика који проистичу из постојећих родних односа у друштву, као и из специфичних културних образаца који важе у поједним ужим заједницама и мањинским групама.

На основу одговора, као и обавештења прикупљених из службених евиденција органа и служби, уз сагледавање друштвеног контекста врши се иницијална процена и категоризација ризика непосредне опасности од насиља на низак, средњи и висок ризик. У даљем процесу процењени ниво ризика предмет је преиспитивања.

Управљање ризиком подразумева планирање и реализацију одговарајућих мера за уклањање или смањење ризика и осигурања безбедности жртве. У неким случајевима уклањање ризика подразумева одређивање притвора, док ће у неким случајевима бити адекватна забрана контактирања и приближавања жртви, што превасходно зависи од степена ризика и испуњености законских услова за примену појединих мера.

7.6. Информисање жртве

Жртва има право да у првом контакту са надлежним органом, односно установом добије релевантне информације, што је предуслов за остваривање осталих њених права. Од посебног је значаја да се жртви пружи:

- информације о мерама и активностима које ће надаље бити предузете;
- информације о поступцима које може да покрене;
- информације о доступним општим и специјализованом услугама у заједници, укључујући и подршку коју женама пружају женске невладине организације (назив и адреса пружалаца услуга, врсте услуга које пружају, радно време, контакт телефон, мејл и сл.);
- информације о начину остваривања права на правну помоћ и подршку;
- информације о начину поступања и облицима заштите у случају поновне или секундарне виктимизације и др.

Жртви насиља треба омогућити да поставља и добије детаљне усмене одговоре на питања која се тичу даље процедуре или доступних услуга.

Информације се пружају на језику који жртва разуме, а могу бити пружене усмено или у виду летка, брошуре и слично. Начин информисања жртава насиља са интелектуалним тешкоћама и сензорним инвалидитетом треба прилагодити њиховим потребама. Информације треба пружити и на језицима националних мањина у срединама у којима мањине чине већину становништва. У случајевима насиља према мигранткињама комуникацију са жртвом треба остварити уз помоћ преводитеља, по могућству женског пола, који је прошао обуку о природи родно заснованог насиља, с њим повезаним траумама, стигмом и срамотом.

7.7. Одређивање хитних мера заштите

У ситуацијама када је утврђена непосредна опасност од насиља од насиља у породици и насиља према женама најефикаснији начин да се осигура безбедност жртве јесте успостављање физичке дистанце између жртве и учиниоца. Томе су намењене хитне мере заштите: привремено удаљење учиниоца из стана и мера привремене забране учиниоцу да контактира жртву насиља и прилази јој, којима се жртви обезбеђује хитна краткорочна превентивна заштита безбедности.

Мера привременог удаљења учиниоца из стана јесте мера којом се могућем учиниоцу налаже да се исели из породичног стана, у коме живи и жртва насиља, чиме му се ускраћује право да до истека временског периода на који је мера одређена станује у том стану. Појам „стан” обухвата сваки стамбени простор у коме заједно бораве жртва и могући учинилац насиља. То може бити непокретност у целини или део одређене непокрености, који представљају самосталну стамбену јединицу, независно од тога по ком основу могући учинилац боравни у стану. Ова мера ни на који начин не зависи, нити утиче на својинска и друга стварноправна овлашћења могућег учиниоца на стану из кога се привремено удаљава.

Мера привремене забране учиниоцу да контактира жртву насиља и прилази јој састоји се у забрани (ускраћивању права) извршиоцу насиља да у периоду на који је мера одређена на било који начин контактира жртву (телефоном, СМС порукама и сл.) и да прилази/приближава се жртви. Сврха ове мере је да се спречи ново насиље и жртви омогући безбедно кретање у приватном и јавном простору.

Хитну меру заштите изриче наредбом надлежни полицијски службеник. За изрицање хитне мере заштите није потребна сагласност жртве, али се жртви доставља писано обавештење о мерама које су могућем учиниоцу изречене. Које ће мере у конкретном случају бити изречене, зависи од стручне процене надлежног полицијског службеника. Приликом доношења наредбе о изрицању (једне или обе) хитне мере, неопходно је ослонити се на иницијалну процену ризика непосредне опасности од насиља и сагледати да ли се мером остварује сврха, имајући у виду све околности конкретног случаја.

Одлука надлежног јавног тужиоца да тражи продужење хитне мере заснива се на вредновању односно преиспитивању иницијалне процене ризика у светлу нових чињеница и доказа о развоју догађаја и понашању могућег учиниоца.

Одлука суда о продужавању хитне мере заснива се на иницијалној процени ризика надлежног полицијског службеника, вредновању ове процене од стране јавног тужиоца, као и свих чињеница и доказа који упућују на постојање непосредне опасности од насиља.

Приликом изрицања и продужавања хитних мера заштите треба игнорисати изговоре које учиниоци уобичајено користе у циљу избегавања и минимизирања своје одговорности, као што су: изражавање кајања, вербална уверавања да ће престати са вршењем насиља, тврдњу да га је жртва провоцирала или изазвала насиље, да је у немогућности да обезбеди себи смештај, да ће претрпети финансијске губитке напуштањем куће, јер се, на пример, у истом објекту налази његов пословни простор, да ће се напуштање стана лоше одразити на заједничку децу и слично, као ни порицање жртве или могућег учиниоца да је насиље извршено, ако постоје очигледни докази да је до њега дошло.

На изрицање и продужење хитних мера заштите не смеју ни у ком случају утицати раса, боја коже, национална припадност, етничко порекло, верска или политичка убеђења и друге одређене идентитета могућег учиниоца, као ни његов друштвени, образовни и професионални статус.

7.8. Рад група за координацију и сарадњу

Група за координацију и сарадњу (у даљем тексту: група) представља посебан организациони облик мултидисциплинарног и мултисекторског деловања полиције, јавног тужилаштва и центра за социјални рад чији је задатак да кроз сарадњу и координисани рад осигура пружање заштите и подршке жртвама насиља у породици и родно заснованог насиља са подручја основног јавног тужилаштва при којем је основана.

Група разматра све случајеве у којима је пријављено насиље или непосредна опасност од њега, независно од тога да ли су хитне мере изречене.

Ефикасно остваривање улоге и законских овлашћења и дужности група, подразумева да у свом деловању у пуној мери поштују законска правила и стандарде добре праксе, који се тичу динамике рада, припреме састанака, укључивања представника других установа и организација.

7.8.1. Динамика рада групе

Редовни састанци групе, на којима се разматрају новопријављени и текући случајеви насиља, одржавају се најмање два пута месечно. Новопријављени случајеви насиља разматрају се на првом наредном састанку групе, тј. најкасније у року од 15 дана. Ова динамика обезбеђује да се током трајања хитне мере или притвора, ако су изречени, припреми индивидуални план заштите и подршке.

Редовни састанак групе сазива и њиме руководи јавни тужилац основног тужилаштва, а ако су на састанку предмет разматрања новопријављени и текући случајеви насиља за чије гоњење је надлежно више јавно тужилаштво, делом састанка групе на коме се ти случајеви разматрају председава јавни тужилац у вишем тужилаштву.

Датум и време одржавања редовних састанака групе треба да буду унапред познати како би се спровеле благовремене припреме и чланови групе били у могућности да ускладе друге своје професионалне обавезе.

Ванредни састанци групе одржавају се када је то потребно ради пружања неодложне заштите или подршке жртви. Њихово одржавањање може предложити сваки члан групе, као и представници образовних, васпитних и здравствених установа, Националне службе за запошљавање, представници других правних лица и удружења и појединци који пружају заштиту и подршку жртвама.

7.8.2. Припрема састанка групе

Благовремена и брижљива припрема састанака групе од кључне је важности за адекватну процену безбедносних ризика и планирање мера заштите и подршке. Да би се овај задатак успешно остварио, неопходно је да списак новопријављених и текућих случајева који ће бити предмет разматрања на састанку групе буде благовремено познат свим члановима радне групе, како би из својих евиденција прикупили и разменили доступне податке.

Пословником о раду групе могу се утврдити елементи извештаја који припремају и на састанку групе презентују надлежни полицијски службеник и представник центра за социјални рад о сваком новом случају насиља поводом кога је полиција интервенисала, као и извештаја о новим околностима које се тичу текућих случајева. Поред тога, пословником о раду групе може се уредити начин прикупљања информација којима располаже јавно тужилаштво, укључујући и информације о току покренутих кривичних и грађанских судских поступака, како би се проценило постоји ли потреба за предузимањем мера за окончање поступка.

У току припреме састанка групе задатак председавајућег је да на основу доступних информација размотри потребу за укључивањем представника образовних, васпитних и здравствених установа, Националне службе за запошљавање, представника других правних лица и удружења грађана и појединаца који пружају заштиту и подршку жртвама. Ако на основу информација којима располаже донесе одлуку да се у рад групе укључе представници других установа и организација, председавајући им благовремено упућује позив за састанак.

За свеобухватно разматрање случајева насиља поводом којих је центар за социјални рад у оквиру свог делокруга рада пружао услуге процене и планирања, интензивне услуге подршке породици у кризи и слично, може бити корисно да на састанку групе учествује водитељ случаја, који има свеобухватни увид у раније предузете интервенције и мере и њихове ефекте, што је од значаја за израду индивидуалног плана заштите и подршке.

У разматрању случајева насиља према женама које су биле кориснице услуга специјализованих женских организација учешће представница ових организација је веома значајно, јер њихови увиди, експертиза и искуство могу бити од користи у процени ризика и планирању мера заштите и подршке.

Уколико се на састанку групе разматрају случајеви насиља из надлежности вишег јавног тужилаштва, потребно је благовремено позвати јавног тужиоца у вишем тужилаштву који ће председавати делом састанка групе на коме се ови случајеви разматрају.

7.8.3. Ток састанка групе

На састанку групе разматрају се текући и новопријављени случајеви.

Разматрање текућих случајева обухвата проверу испуњења утврђених мера, оцену њихових ефеката и размену информација у погледу развоја ситуације и тока покренутих поступака. Разматрање текућих случајева може резултирати доношењем измена и допуна индивидуалног плана и предлогом јавном тужиоцу да предузме мере за окончање судских поступака који су у току.

Разматрање новопријављених случајева обухвата изношење података о предузетим мерама и радњама, као и вредновање, односно процену ризика непосредне опасности од насиља. Након размене информација, приступа се предлагању и разматрању предлога мера и радњи које треба предузети и изради индивидуалног плана заштите и подршке жртви.

На састанцима радне групе води се записник, у који се уноси битна садржина изнетих информација, предлози мера заштите и подршке, закључци групе о одређеним мерама и др. Записник се саставља израдом писаног текста и има облик резимираног записника који пружа увид у ток и садржину састанка. Записник треба да се води уредно, у њему се не сме ништа брисати, додавати или мењати.

Пословником о раду групе може се предвидети ближе уређивање садржаја записника, начин његовог вођења и потписивања. Пословником се може предвидети тонско или оптичко снимање састанка групе, као и начин снимања, преношења снимка у записник и начин чувања снимка.

7.8.4. Учешће жртве насиља на састанцима група

Присуство и активно учешће жртве насиља у планирању заштите и услуга подршке на састанцима група од је изузетне важности јер се на тај начин жртва оснажује, поштује се њена самосталност, избегава патерналистички приступ и жртва ставља у средиште поступка који се спроводи ради осигурање њене безбедности и опоравка. Учешће жртве је од значаја и за избор адекватних мера заштите и подршке јер жртва најбоље познаје учиниоца и може да предвиди будуће реакције насилника, тако да групи може пружити релевантне информације и смернице у погледу мера којима се може осигурати њена безбедност. Зато жртви треба омогућити да учествује на састанку групе у делу израде индивидуалног плана помоћи и подршке увек када то жели. Због тога у фази припреме састанка треба упутити позив жртви да присуствује састанку.

Закон искључује могућност учешћа жртве насиља у изради индивидуалног плана само ако њено физичко и емоционално стање то не омогућава, што треба тумачити веома рестриктивно, као изузетак. У записнику са састанка треба констатовати да ли је жртви упућен позив на састанак, ако није, из којих разлога није позвана на састанак, а ако је позвана, а није се одазвала позиву, из којих разлога је одбила да присуствује, ако је та околност позната.

Жртва која је позвана да учествује на састанку групе треба да буде припремљена за учешће, како би се избегла њена трауматизација и осугурало њено конструктивно учешће. Припрема жртве за учешће на састанку групе може бити поверена центру за социјални рад или специјализованој женској организацији којој се жртва раније обраћала. Уколико жртва не жели да учествује или њено непосредно учешће није могуће због емоционалног или физичког стања у коме се налази, представник центра за социјални рад или специјализоване женске организације износи мишљење и ставове жртве у погледу мера заштите и подршке.

7.8.5. Индивидуални план заштите и подршке жртвама

Индивидуални план заштите и подршке (у даљем тексту: индивидуални план) је оперативни документ који група израђује увек када процени да постоји непосредна опасност од насиља у породици. Имајући у виду да индивидуални план има превентивну

сврху, он се израђује независно од тога да ли је надлежни полицијски службеник извршио процену ризика или није и који је ниво ризика непосредне опасности од насиља.

Индивидуалним планом заштите и подршке жртви, утврђују се:

– мере заштите и мере подршке жртви насиља, њеној деци и члановима њене породице којима је заштита и подршка потребна;

– извршилац сваке конкретне мере и рок за њено предузимање;

– план праћења и процене делотворности планираних и предузетих мера.

Ако је могући учинилац хоспитализован ради лечења, изради индивидуалног плана заштите и подршке приступа се док је на лечењу, а не након његовог отпуштања, посебно у случајевима постојања високог безбедносног ризика.

Изради плана приступа се и ако се могући учинилац налази у бекству, јер у таквим ситуацијама постоји повећан или високи ризик од насиља.

Мере заштите засноване су на процени безбедносног ризика, а мере подршке на потребама жртве. У случајевима насиља у породици са децом, индивидуални план треба да садржи и мере усмерене на опоравак деце, индиректних жртава насиља.

Мере заштите обухватају различите интервенције које се предузимају ради осигурања безбедности жртве. Колико ће и које ће мере бити утврђене индивидуалним планом, зависи од околности сваког појединачног случаја.

Начелно, у корпус могућих мера заштите спадају:

– покретање парничног поступка за одређивање породичноправних мера заштите: иселење из породичног стана или куће, усељење у породични стан или кућу, забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености, забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице и забрана даљег узнемиравања члана породице;

– захтев за покретање прекршајног поступка;

– предлог за одређивање заштитних мера учиниоцу прекршаја: одузимање предмета, обавезно лечење зависника од алкохола и психоактивних супстанци, обавезно психијатријско лечење, забрана приступа оштећеном, објектима или месту извршења прекршаја и удаљење удаљење странаца са територије Републике Србије;

– предлог за одређивање притвора;

– покретање кривичног поступка;

– предлог за изрицање мера безбедности учиниоцу кривичног дела: забрана приближавања и комуникације са оштећеним; ефекте заштите могу имати и поједине мере за обезбеђење присуства окривљеног и несметано вођење кривичног поступка, као што су: забрана окривљеном да без одобрења напусти стан у којем борави, забрана окривљеном да користи телефон и интернет или да прима друга лица у стан и слично.

– одређивање статуса посебно осетљивог сведока жртви родно заснованог насиља и насиља у породици;

– налог учиниоцу насиља да се подвргне психосоцијалном третману намењеном учиниоцима насиља у породици и насиља према женама.

Мере подршке обухватају широк спектар услуга психосоцијалне и друге подршке која је конкретној жртви потребна ради њеног опоравка, оснаживања и осамостаљивања.

Приликом утврђивања потреба жртве за услугама подршке, неопходно је имати у виду реалну животну ситуацију у којој се конкретна жртва налази. Пружање услуга не сме да зависи од спремности жртве да покрене било који поступак против могућег учиниоца или да против њега сведочи.

У планирању услуга подршке које ће женама жртвама насиља бити пружене треба узети у обзир родну заснованост насиља, однос жртве и могућег учиниоца, деце и њиховог ширег друштвеног окружења, потребу да мере буду усмерене на опоравак, оснаживање и осамостаљивање жртве, укључујући и њену економску независност. У круг мера подршке спада и остваривање права на бесплатну правну помоћ, која се пружа на лични захтев, што подразумева да се жртви пруже информације и подршка у остваривању права на бесплатну правну помоћ.

Приликом израде индивидуалног плана за жене из поједних мањинских и осетљивих група, као што су жене са инвалидитетом, Ромкиње, жене на селу, старије жене, мигранткиње и др., треба сагледати безбедносне ризике и потребе који произлазе из специфичности положаја у коме се налазе.

Свака мера заштите и мера подршке треба да буде конкретизирана и јасно описана. Предузимање мера утврђених индивидуалним планом не би смело да се препушта накнадној процени ризика, односно потреба жртве од стране извршиоца мере.

Приликом планирања мера подршке, неопходно је имати у виду доступност социјалних услуга у локалној заједници, укључујући и услуге које пружају специјализоване женске организације. Будући да је у многим локалним заједницама ниво развијености социјалних услуга веома низак, у случајевима када одређена услуга није доступна у локалној заједници, а преко је потребна конкретној жртви, група може индивидуалним планом предвидети пружање те услуге, чије пружање, на захтев председавајућег групе, обезбеђује надлежни орган јединице локалне самоуправе индивидуалним ангажовањем лиценцираног пружаоца услуге.

Трауматска природа сексуалног насиља, укључујући силовање, захтева посебно осетљив одговор обученог и специјализованог особља. Жртвама ове врсте насиља потребне су комплексне услуге – неодложна медицинска нега и подршка у комбинацији са неодложним форензичким прегледима, ради прикупљања доказа потребних за кривично гоњење, услуге правне помоћи и подршке и друго. С обзиром на мали број центара за жртве сексуалног насиља у којима су обједињене медицинска, психолошка и правна подршка, у случајевима када је неопходно, утврђују се посебни пружаоци за сваку од ових услуга у индивидуалним плановима.

Индивидуалним планом утврђује се начин праћења извршења мере и рок за процену ефеката мера.

Индивидуални план потписују сви чланови групе, као и представници органа, установа и организација који су по позиву учествовали у раду групе. Индивидуални план потписује и сама жртва, ако је учествовала у изради индивидуалног плана. Жртва може одбити да потпише индивидуални план, ако није сагласна са утврђеним мерама, што се констатује у записнику са састанка.

Индивидуални план се уручује свим присутним учесницима, а доставља се жртви која није присуствовала састанку, као и извршиоцима мера, за случај да њихови представници нису учествовали на састанку групе.

Индивидуални план заштите и подршке жртви мења се и допуњује на следећем састанку групе, на основу увида у ефекте остварене спровођењем мера утврђених на претходном састанку, као и новонасталих околности и потреба жртве.

7.8.6. Праћење реализације индивидуалног плана заштите и подршке жртвама

За спречавање насиља и оснаживање и опоравак жртава насиља од круцијалног значаја је праћење реализације мера утврђених индивидуалним планом, што подразумева да текући случајеви буду континуирано разматрани како би се утврдило да ли су мере извршене, какви су њихови ефекти и степен делотворности, да ли постоји потреба за ревидирањем индивидуалног плана и новим мерама у контексту новонасталих околности и слично.

У неким случајевима за правилну процену ефеката мера неопходно је прикупити информације од саме жртве и сазнати како она оцењује ефекте мера и доживљава новонасталу ситуацију.

Текући случајеви насиља су предмет разматрања све док постоје безбедносни ризици, односно, док се правноснажно не окончају покренути судски поступци.

7.8.7. Конференције случаја

Иако су групе за координацију и сарадњу дужне да разматрају сваки случај насиља у породици који није окончан правоснажном судском одлуком у грађанском или кривичном поступку, као и друге видове насиља на које се Закон о спречавању насиља у породици примењује, овим законом није искључена могућност организовања конференције случаја.

Конференција случаја не може бити замена за састанке групе за координацију и сарадњу, али, као специфичан метод рада, може бити комплементарна и користи се у случајевима на које се Закон о спречавању насиља у породици не примењује – случајеви насиља у породици који су окончани правоснажном судском одлуком или случајеви свађа односно конфликта поводом којих није утврђено постојање непосредне опасности од насиља. Конференција случаја је адекватан метод и у случајевима родно заснованих убистава жена, када је потребно аранжирати и реализовати сет услуга за децу и друге чланове породице убијене жене у циљу њиховог опоравка.

8. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ОПШТЕГ ПРОТОКОЛА

8.1. Упознавање са Општим протоколом

Сви учесници у поступку заштите од родно заснованог насиља према женама и насиља у породици упознаће запослене са његовим садржајем и активностима које треба да спроведу у његовој имплементацији и праћењу.

8.2. Посебни протоколи

Општим протоколом о поступању и мултисекторској сарадњи у ситуацијама насиља према женама и насиља у породици утврђени су заједничка полазишта и принципи деловања и сарадње између органа, установа и организација на плану спречавања, заштите и пружања подршке жртвама родно заснованог насиља и насиља у породици, у складу са њиховим законским овлашћењима и обавезама.

Ради доследне и делотворне примене Општег протокола сви сектори који учествују у његовом спровођењу донеће посебне протоколе о поступању у року од годину дана од

усвајања Општег протокола, који ће бити усклађени са садржајем овог протокола. Овим протоколима биће уређен начин поступања надлежних органа и установа у оквиру појединих сектора.

Посебне протоколе донеће министарства у чијој су надлежности послови породичноправне заштите, социјалне заштите, правосуђа, унутрашњих послова и здравља.

Имајући у виду да ванредне ситуације, без обзира на узрок настанка, уносе значајне промене у погледу начина рада органа, установа и организација, по потреби, посебним (секторским) протоколима може се утврдити начин деловања надлежних органа и установа у случајевима насиља и непосредне опасности од насиља у условима ванредних ситуација: алтернативни начини пријављивања насиља, који би омогућили да жртве без ризика по своју безбедност затраже помоћ, начин одржавања састанака група за координацију и сарадњу уз коришћење савремених ИКТ, начин размене информација, извршења и праћења ефеката мера заштите и подршке и др.

8.3. Едукација стручњака за примену Општег протокола

Сви учесници обезбедиће обуку својих запослених, у складу са принципима утврђеним Општим протоколом. Ефекти обука биће процењени независном евалуацијом примене нових знања и вештина у свакодневной професионалној пракси.

Сви учесници обезбедиће запосленима размену искуства и упознавање са примерима добре праксе.

8.4. Праћење примене Општег протокола

Ради унапређивања поступања у случајевима родно заснованог насиља према женама и насиља у породици министарства у чијој су надлежности унутрашњи послови, породичноправна заштита, социјална заштита, здравље и послови правосуђа пратиће примену Општег и посебних протокола, као и ефекте поступања.

Примену Општег протокола пратиће континуирано Савет за сузбијање насиља у породици и предлагати мере за унапређење координисаног деловања надлежних органа, установа и других субјеката у спречавању и заштити од родно заснованог насиља према женама и насиља у породици.

8.5. Евиденција података

Учесници у систему заштите жртава родно заснованог насиља и насиља у породици водиће законом прописане евиденције, у складу са законом којим се уређује заштита података о личности. Требало би обезбедити јавну доступност свих статистичких података из ажурираних евиденција који се прикупљају.